

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЦИВІЛЬНИХ ВІДНОСИН
ІЗ ЗАХИСТУ МАЙНОВИХ ПРАВ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ****CURRENT ISSUES OF LEGAL REGULATION OF CIVIL RELATIONS CONCERNING
THE PROTECTION OF CHILDREN'S PROPERTY RIGHTS UNDER MARTIAL LAW**

**Сірко Р.Б., д.ю.н., професор,
професор кафедри державно-правових дисциплін,
ПВНЗ «Європейський університет»
orcid.org/0000-0002-9698-5865**

Статтю присвячено комплексному аналізу правових засад захисту майнових прав малолітніх та неповнолітніх осіб в умовах збройного конфлікту на прикладі збройної агресії Російської Федерації проти України. Обґрунтовано, що сучасний характер воєнних дій, який поєднує елементи тотальної, гібридної та високотехнологічної війни, призводить до системного та непропорційного порушення майнових прав малолітніх та неповнолітніх осіб як найбільш уразливої категорії цивільного населення. Акцентовано увагу на знищенні та пошкодженні житла, втраті майнових активів, примусовому переміщенні та неможливості реалізації правомочностей володіння, користування і розпорядження майном, у тому числі на тимчасово окупованих територіях.

Проаналізовано еволюцію міжнародно-правового захисту дітей у збройних конфліктах, починаючи з принципу гуманності та «застереження Мартенса», закріплених у Гаазьких конвенціях, до положень IV Женевської конвенції та спільної статті 3 Женевських конвенцій. Доведено, що чинні норми міжнародного гуманітарного права, попри їх фундаментальне значення, не завжди здатні адекватно реагувати на сучасні форми воєнних злочинів, спрямованих проти цивільної інфраструктури та майнових інтересів малолітніх та неповнолітніх осіб – дітей.

Досліджено національні механізми захисту майнових прав дітей у контексті конституційних гарантій, норм цивільного та сімейного законодавства України, а також спеціальних правових режимів, запроваджених в умовах воєнного стану. Особливу увагу приділено європейським стандартам захисту права власності відповідно до статті 1 Першого протоколу до Європейської конвенції з прав людини та практиці Європейського суду з прав людини щодо позитивних зобов'язань держави у сфері охорони майнових прав неповнолітніх.

Зроблено висновок про необхідність формування комплексної системи компенсації шкоди, завданої майну дітей унаслідок збройної агресії, з урахуванням міжнародних стандартів, практики ЄСПЛ та перспектив створення міжнародних механізмів відшкодування.

Ключові слова: цивільне право, цивільне законодавство, цивільні правовідносини, сімейне право, сімейне законодавство, сімейні правовідносини, майнові права, цивільно-правовий захист, фізичні особи, неповнолітні особи, діти, воєнний стан

The article is devoted to a comprehensive analysis of the legal foundations for the protection of property rights of minors and underage persons in the context of armed conflict, using the example of the armed aggression of the Russian Federation against Ukraine. It is substantiated that the contemporary nature of hostilities, combining elements of total, hybrid, and high-tech warfare, results in systematic and disproportionate violations of the property rights of minors and underage persons as the most vulnerable category of the civilian population. Particular attention is paid to the destruction and damage of housing, loss of property assets, forced displacement, and the inability to exercise the powers of possession, use, and disposal of property, including in temporarily occupied territories.

The evolution of international legal protection of children in armed conflicts is analyzed, beginning with the principle of humanity and the "Martens Clause" enshrined in the Hague Conventions, through to the provisions of the Fourth Geneva Convention and Common Article 3 of the Geneva Conventions. It is demonstrated that the existing norms of international humanitarian law, despite their fundamental significance, are not always capable of adequately responding to contemporary forms of war crimes directed against civilian infrastructure and the property interests of minors and underage persons – children.

National mechanisms for the protection of children's property rights are examined in the context of constitutional guarantees, the norms of civil and family legislation of Ukraine, as well as special legal regimes introduced under martial law. Particular attention is paid to European standards for the protection of property rights in accordance with Article 1 of Protocol No. 1 to the European Convention on Human Rights and to the case law of the European Court of Human Rights concerning the State's positive obligations in the sphere of safeguarding the property rights of minors.

It is concluded that there is a need to establish a comprehensive system of compensation for damage caused to children's property as a result of armed aggression, taking into account international standards, the case law of the European Court of Human Rights, and the prospects for the creation of international compensation mechanisms.

Key words: civil law, civil legislation, civil legal relations, family law, family legislation, family legal relations, property rights, civil law protection, natural persons, minors, children, martial law.

Вступ. Діти мають право на найвищий досяжний рівень життя, необхідний для їхнього фізичного, розумового, духовного, морального, соціального та матеріального розвитку. Держава, з урахуванням законодавства та міжнародних нормативно-правових актів, зобов'язана вживати заходів, для досягнення повної реалізації усіх прав (майнових та немайнових) малолітніх та неповнолітніх осіб. Вказані особи, тобто діти мають право на недоторканість приватного життя та свободу вираження поглядів, включаючи свободу шукати, отримувати та поширювати інформацію та ідеї будь-якого роду, а також брати участь у культурному житті.

Діти, як частина цивільного населення, мають бути захищені під час бойових дій. Сторони збройного кон-

флікту повинні розрізняти цивільних і бойовиків і не мають права нападати на цивільне населення. Вони повинні поважати принцип пропорційності, запобігаючи надмірній випадковій шкоді цивільному, і вживати всіх можливих заходів для запобігання випадковій загибелі серед цивільного населення, травм цивільних і знищенню цивільних об'єктів. Крім того, сторони конфлікту зобов'язані вжити всіх можливих заходів для захисту цивільного населення, що перебуває під їхнім контролем, від наслідків нападів.

Виклад основного матеріалу. Незважаючи на установлене визнання в міжнародному та європейському праві необхідності всебічного захисту цивільного населення та особливого захисту прав дітей під час збройних кон-

фліктів, в умовах сучасної збройної агресії Російської Федерації проти України ця проблема набула особливої актуальності та нових якісних вимірів, особливо у частині наявності низки системних проблем у сфері забезпечення та реалізації майнових прав дітей.

Аналіз характеру сучасних воєн, зокрема повномасштабного вторгнення військових формувань РФ на територію України та запровадження правового режиму воєнного стану, свідчить про формування нового типу збройного конфлікту. Його визначальними рисами є поступове стирання межі між комбатантами та цивільним населенням як об'єктами і суб'єктами війни, зростання ролі економічного чинника у воєнному протистоянні (знищення економічного потенціалу держави шляхом системних ударів не лише по військових, а й по цивільних об'єктах критичної інфраструктури), а також застосування високотехнологічних засобів ураження, що значно збільшують масштаби руйнувань і людських втрат.

Унаслідок злочинних дій держави-агресора РФ основний тягар втрат у збройному конфлікті припадає на цивільне населення України, у тому числі на дітей як найбільш уразливу соціальну групу. Саме діти зазнають непропорційного негативного впливу війни, що проявляється не лише у фізичній загибелі та каліцтві, а й у глибоких психологічних травмах, примусовому переміщенні, розлученні з сім'ями та порушенні базових прав.

Разом із тим, масштабні руйнування житлового фонду, об'єктів соціальної інфраструктури, примусове внутрішнє та зовнішнє переміщення населення, а також тимчасова окупація окремих територій України призвели до масового порушення права дітей на житло, володіння, користування та розпорядження майном, а також права на спадкування та збереження майнових активів.

Особливістю сучасного збройного конфлікту між Україною та Російською Федерацією є те, що цивільна інфраструктура України, зокрема житло, навчальні заклади та об'єкти соціального призначення, фактично перетворюється на одну з основних цілей воєнних атак Російської Федерації. У такій ситуації діти виступають не лише як пасивні жертви воєнних дій, а як самостійні носії порушень майнових прав, реалізація та захист яких значною мірою ускладнюються через об'єктивні воєнні обставини.

Питання юридичного захисту дітей у міжнародному гуманітарному праві постало як окремий предмет правового регулювання лише після Другої світової війни. До цього часу діти не виділялися у спеціальну категорію осіб, що потребують підвищеного захисту, а їх охорона здійснювалася в межах загального захисту цивільного населення, заснованого на принципі гуманності [3]. Зазначений принцип отримав нормативне закріплення у перших міжнародно-правових актах гуманітарного характеру, зокрема у Гаазьких конвенціях 1899 та 1907 років. Важливе значення у цьому контексті має так зване «застереження Мартенса», включене до преамбул відповідних конвенцій, відповідно до якого у випадках, не врегульованих міжнародними угодами, цивільне населення і воюючі сторони залишаються під захистом принципів міжнародного права, що випливають із звичаїв, законів людяності та вимог суспільної свідомості [3].

Окремі гарантії захисту цивільного населення під час війни також містилися у статтях 23 та 43 Гаазького положення про закони і звичаї сухопутної війни 1907 року. Водночас катастрофічне зростання втрат серед цивільного населення під час двох світових воєн, особливо у період Другої світової війни, наочно продемонструвало обмеженість і недостатність наявних міжнародно-правових механізмів [7].

Реакцією міжнародного співтовариства на ці виклики стало ухвалення у 1949 році чотирьох Женевських конвенцій «Про захист жертв війни», серед яких особливе значення має IV Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни. Саме вона заклала фундамент

правового захисту дітей у період міжнародних збройних конфліктів. Крім того, на Дипломатичній конференції 1949 року вперше було нормативно закріплено мінімальні стандарти захисту осіб у збройних конфліктах неміжнародного характеру (спільна стаття 3 до всіх чотирьох Конвенцій), які поширюються і на дітей, незалежно від їхньої участі у воєнних діях [2, С. 224-230].

IV Женевська конвенція встановлює загальний режим захисту дітей як частини цивільного населення, що не бере безпосередньої участі у воєнних діях, гарантуючи гуманне поводження, повагу до життя, фізичної та психічної недоторканності, людської гідності, а також заборону жорстокого, принижуючого чи нелюдського поводження [2, С. 224-230].

Разом із тим сучасний збройний конфлікт між Україною та Російською Федерацією виявив суттєві прогалини у здатності чинних норм міжнародного гуманітарного права адекватно реагувати на нові форми та методи ведення війни. Системні ракетні удари по цивільній інфраструктурі, тривала окупація частини територій України, незаконне насильницьке переміщення цивільного населення, у тому числі дітей, на територію держави-агресора, а також інші воєнні злочини свідчать про те, що положення IV Женевської конвенції не завжди охоплюють усі сучасні злочинні практики, які застосовуються у ході гібридної та тотальної війни.

Відповідно до Конституції України, держава зобов'язана забезпечувати захист прав і свобод людини і громадянина, у тому числі права власності. Спеціальні гарантії майнових прав дітей закріплені у Сімейному кодексі України, Цивільному кодексі України, Законі України «Про охорону дитинства», а також у спеціальному законодавстві, ухваленому у зв'язку з введенням правового режиму воєнного стану [6, С. 207-212; 5, С. 95-99].

Українське законодавство виходить з презумпції пріоритетності інтересів дитини, що поширюється і на сферу майнових відносин. Дитина визнається самостійним суб'єктом права власності, а її майнові права підлягають особливій охороні з боку держави та органів опіки і піклування. Водночас умови збройного конфлікту істотно ускладнюють реалізацію цих положень, зокрема у випадках знищення або пошкодження житла, втрати правостановлюючих документів, неможливості доступу до майна на тимчасово окупованих територіях.

Запровадження механізмів фіксації шкоди, завданої майну фізичних осіб, у тому числі дітей, а також створення реєстрів пошкодженого і знищеного майна є важливим кроком у напрямі відновлення порушених майнових прав. Проте національне законодавство наразі перебуває у стадії формування комплексної системи компенсації, яка б у повному обсязі враховувала особливий правовий статус дитини як потерпілої сторони.

Європейський Союз та Рада Європи розглядають захист майнових прав дітей крізь призму фундаментальних прав людини. Відповідно до статті 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (Європейської конвенції з прав людини (ЄКПЛ)), кожна особа має право на мирне володіння своїм майном [4, С. 361-365; 8]. Практика Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) послідовно визнає, що це право поширюється і на неповнолітніх, а держава має позитивні зобов'язання щодо забезпечення ефективного захисту їхніх майнових інтересів.

У праві Європейського Союзу принцип найкращих інтересів дитини закріплений у Хартії основних прав ЄС і застосовується у всіх сферах, що стосуються правового становища дитини, включаючи майнові відносини. Європейський підхід ґрунтується на поєднанні правових, соціальних та компенсаційних механізмів, спрямованих на мінімізацію негативних наслідків збройних конфліктів для дітей [1, С. 145-150].

Важливим елементом є також концепція ефективних засобів правового захисту, відповідно до якої дитина повинна мати реальну можливість відновлення порушених майнових прав, у тому числі шляхом доступу до суду, компенсаційних фондів та міжнародних механізмів відшкодування шкоди.

Судова практика ЄСПЛ щодо застосування цієї норми у випадках порушення суверенітету, експропріації та знищення майна є важливою для розуміння стандартів захисту майнових прав в умовах збройних конфліктів.

Так, у справі «Loizidou v. Turkey» Суд підтвердив, що тривала відсутність доступу власника до його майна внаслідок дій держави, які фактично позбавляють особу можливості користуватися своїм майном, становить порушення статті 1 Першого протоколу. Суд підкреслив, що право на майно зобов'язує державу не лише утримуватися від свавільного втручання, а й вживати заходів для ефективного захисту майнових прав [10].

У подальшому ЄСПЛ у справі «Cyprus v. Turkey» розглядав комплекс порушень майнових та інших прав у зв'язку з окупацією частини території Республіки Кіпр. Суд встановив, що де-факто управління окупаційної влади над майном порушує право на мирне володіння, якщо особа тривалий час фактично позбавлена доступу до свого майна без дієвих правових засобів відновлення. Це рішення ЄСПЛ підтверджує, що відповідальність держави може виникати тоді, коли вона створює або підтримує обставини, що обмежують реалізацію майнових прав [11].

У ряді рішень ЄСПЛ також розглядалися питання втрати майна внаслідок навмисних дій держави або її представників, що уможливило застосування аналогічних правових підходів і у контексті захисту майнових прав дітей. Наприклад, у справі «Brumărescu v. Romania» суд нагадав про обов'язок держави забезпечувати ефективні засоби правового захисту майнових прав, навіть якщо майно втрачено у минулому внаслідок дій третіх осіб або історичних обставин. Ця практика підсилює тезу про те, що незважаючи на обставини, держава має створювати механізми відшкодування і реального захисту майнових прав [12].

Крім того, у низці справ ЄСПЛ розглядалося питання компенсації моральної та матеріальної шкоди, спричиненої порушенням майнових прав, що становить значний практичний інтерес для розробки компенсаційних механізмів у національному законодавстві. Так, у рішенні «Sprotong and Lönnroth v. Sweden» суд встановив, що компенсація має бути справедливою та достатньою, якщо майно втрачено внаслідок законів або дій держави, які порушують захищені ЄКПЛ права [9].

Особливої уваги заслуговує Велике рішення Європейського суду з прав людини у міждержавній справі «Ukraine and the Netherlands v. Russia», найбільш масштабне та системне рішення ЄСПЛ у контексті збройної агресії Російської Федерації проти України, оголошене 9 липня 2025 року, яке має безпосередній і довготривалий вплив на права дітей України, зокрема їхні сімейні, особисті та майнові права [13].

У цьому рішенні ЄСПЛ встановив, що Російська Федерація несе відповідальність за численні системні та тривалі порушення прав людини на тимчасово окупованих територіях України у період з травня 2014 року до 16 вересня 2022 року, включно з депортацією та примусовим переміщенням українських дітей до РФ. Суд наголосив, що таке переміщення, а в багатьох випадках і подальша передача дітей на усиновлення або виховання, здійснювалися без вільної та поінформованої згоди їхніх законних представників, що становить грубе порушення статей 8, 14 ЄКПЛ та пов'язаних норм міжнародного гуманітарного права.

Крім того, ЄСПЛ закликав до створення міжнародного, незалежного та ефективного механізму для ідентифікації

всіх незаконно переміщених українських дітей та сприяння їхньому поверненню до біологічних сімей або законних опікунів. Хоча конкретний формат такого механізму на момент ухвалення рішення ще не було визначено, Суд прямо нагадав про обов'язковість виконання положень Конвенції, зокрема статей 1 та 46 ЄКПЛ, покладаючи на держави-учасниці обов'язок уживати заходів, спрямованих на реальне відновлення порушених прав потерпілих осіб.

Юридична значущість цього рішення для України є надзвичайно високою, незважаючи на відмову Російської Федерації визнавати юрисдикцію ЄСПЛ та її вихід із Ради Європи у 2022 році. Рішення має характер авторитетного міжнародно-правового встановлення фактів і створює нормативну та доказову базу для подальших міжнародних процесів відповідальності.

Поза межами цього міждержавного провадження ЄСПЛ також розпочав розгляд індивідуальних та групових справ, що стосуються конкретних випадків незаконного вивезення та усиновлення українських дітей. Показовою у цьому контексті є справа «Ukrainian Helsinki Human Rights Union on behalf of ten Ukrainian children v. Russia», подана Українською Гельсінською спілкою з прав людини в інтересах десяти дітей, вивезених із території Автономної Республіки Крим після її окупації у 2014 році [14].

У таких справах предметом розгляду є свавільна зміна громадянства дітей, їх незаконне усиновлення, а також усунення від законних представників, що порушує не лише особисті немайнові права дітей (право на ідентичність, сімейне життя, культурну належність), але й їхні майнові інтереси, зокрема право на спадкування, житло та інше майно, пов'язане з родинними правовідносинами.

Хоча зазначені справи наразі перебувають на стадії розгляду, вони мають значний потенціал для формування прецедентної практики ЄСПЛ щодо захисту прав дітей у ситуації міжнародного збройного конфлікту, зокрема в частині довгострокових наслідків для їхнього правового статусу та майнових прав після завершення конфлікту.

Окремо слід звернути увагу на те, що у сфері майнових прав (знищення або пошкодження майна внаслідок бойових дій) ЄСПЛ не має юрисдикції щодо подій, які відбулися після 16 вересня 2022 року, оскільки з цього моменту Російська Федерація перестала бути стороною Європейської конвенції з прав людини. Відтак подання індивідуальних заяв до ЄСПЛ щодо майнових збитків, завданих після цієї дати, безпосередньо проти РФ є юридично неможливим.

Водночас щодо майна, знищеного, пошкодженого або незаконно захопленого до 16 вересня 2022 року, Суд зберігає компетенцію розглядати відповідні заяви, включно з питаннями справедливої сатисфакції, що узгоджується з його попередньою практикою у справах, пов'язаних зі збройними конфліктами та окупацією територій.

Хоча рішення ЄСПЛ не передбачають автоматичного присудження компенсації кожному потерпілому, їх правові наслідки є фундаментальними, зокрема, вони забезпечують: офіційне міжнародно-правове визнання порушень, що є ключовою підставою для подальших міжнародних процедур щодо компенсації; створення правової основи для міжнародних механізмів відшкодування майнових збитків, які зараз опрацьовуються в рамках міжнародних ініціатив Ради Європи та спеціальної Комісії з компенсації; зміцнення та посилення юридичної позиції України та окремих потерпілих у міжнародних судах та під час пред'явлення формалізованих вимог щодо відшкодування завданої шкоди.

Усі вище зазначені рішення формують практичні стандарти, які мають важливе значення для розуміння захисту майнових прав в умовах збройного конфлікту: право на доступ до суду, обов'язок держави створювати ефективні засоби правового захисту, обов'язок щодо відшкодування шкоди та забезпечення реальної можливості реалізувати

майнові права. Ці стандарти можуть і повинні бути враховані при формуванні національних механізмів захисту майнових прав дітей в Україні, особливо в ситуаціях, коли майно втрачене внаслідок бойових дій, пошкоджене або недоступне через тимчасову окупацію.

У світлі вищенаведеної практики ЄСПЛ постає низка ключових імперативів для правового захисту майнових прав дітей, зокрема: признання дітей як самостійних суб'єктів майнових прав, право яких має захищатись так само, як і у дорослих фізичних осіб, включно з реальним доступом до засобів правового захисту; необхідність створення ефективних механізмів фіксації, оцінки та компенсації шкоди, завданої майну дітей внаслідок воєнних дій чи тимчасової окупації; гарантування доступу до суду та інших ефективних засобів юридичного захисту для потерпілих дітей та їх законних представників; відшкодування шкоди має бути справедливим, пропорційним та так само охоплювати моральну, психологічну та майнову шкоду, заподіяну війною.

Врахування цих стандартів у національному законодавстві України та європейських механізмах забезпечить глибший рівень захисту майнових прав дітей в умовах сучасних збройних конфліктів та сприятиме узгодженій імплементації міжнародних правових норм.

Аналіз чинного законодавства України та європейських стандартів свідчить про наявність спільних базових принципів захисту майнових прав дітей, зокрема пріоритету найкращих інтересів дитини та необхідності посиленої державної опіки. Водночас воєнні реалії виявили потребу у подальшій гармонізації національного законодавства з правом ЄС, зокрема у частині запровадження

спеціальних процедур компенсації шкоди, завданої майну дітей унаслідок збройної агресії.

Висновки. Таким чином, сучасна збройна агресія Російської Федерації проти України актуалізувала проблему захисту майнових прав дітей як одну з ключових складових системи забезпечення прав дитини в умовах війни. Хоча законодавство України та європейські правові стандарти формують загальні рамки такого захисту, сучасні виклики зумовлюють необхідність подальшого вдосконалення нормативно-правових механізмів, спрямованих на фіксацію, збереження та відновлення майнових прав дітей.

ЄСПЛ чітко визнав системні порушення прав дітей та їхню примусову депортацію/усиновлення як частину ширшої політики РФ у війні, що має важливе значення для захисту їхніх прав включно з правами на безпеку, сімейні відносини та, потенційно, майнові інтереси.

Щодо майнових прав у контексті війни, ЄСПЛ обмежений у розгляді справ за подіями після вересня 2022 року, але можливі звернення щодо шкоди, завданої до цієї дати, а також подальші міжнародні механізми компенсації (які розвиваються окремо) можуть допомогти у відшкодуванні збитків.

У зв'язку з цим особливого значення набуває розробка ефективних компенсаційних інструментів та посилення міжнародно-правової відповідальності держави-агресора, удосконалення механізмів імплементації гуманітарних норм та формування спеціальних інструментів захисту дітей в умовах сучасних збройних конфліктів, що відповідало б принципам права ЄС та усталеній практиці Європейського суду з прав людини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Белікова А.О. Принцип «найкращих інтересів дитини» у судовій практиці перегляду рішень верховним судом крізь призму рішень ЄСПЛ проти України в сімейних справах та при їх виконанні. Трибуна молодого вченого. Наукове українське право. Випуск 1, 2025. С. 145-150
2. Ганенко І.С., Шут В.О., Яланська М.І. Женевські конвенції та новітні технології війни: проблеми ефективного правового застосування. Серія Право. Випуск 87: частина 4. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*, 2025. С. 224-230
3. Ковалів М.В., Тимчишин Т.М., Ніканорова О.В. Основи права Європейського Союзу: навчальний посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2020. 212 с.
4. Ляшенко Р.Д., Добровінський М. Тлумачення Європейської конвенції про захист прав людини та основних свобод у світлі сучасних концепцій праворозуміння. *Часопис Київського університету права*, 1(3), 2020. С. 361-365
5. Маркович Х.М. Права і свободи людини в умовах воєнного стану: фокус пріоритетів. Розділ II. Конституційне право; муніципальне право. Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство». С. 95-99
6. Ніколенко Л.М. Захист прав людини в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*, 2025. Серія ПРАВО. Випуск 91: частина 1. С. 207-212
7. Сенаторов О.В. Права людини і збройні конфлікти. Навчальний посібник. Підготовлено в рамках реалізації і за підтримки Програми Європейського Союзу ERASMUS+573861-EPP-1-2016-1-EE-EPPKA2-CBHE-JP «European Human Rights Law for Universities of Ukraine and Moldova» – HRLAW. Київ. 2018. 208 с.
8. European Convention on Human Rights, Protocol № 1 // URL: <https://www.coe.int/en/web/echr-toolkit/protocole-1>
9. CASE OF SPORRONG AND LÖNNROTH v. SWEDEN, № 7151/75 та 7152/75, ECtHR, Judgment of 23 September 1982 // URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-57580%22%7D>
10. CASE OF LOIZIDOU v. TURKEY № 15318/89 [Ukrainian Translation] summary by the Lviv Laboratory of Human Rights, ECtHR, Judgment of 18 December 1996 // URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-125709%22%7D>
11. CASE OF CYPRUS v. TURKEY, № 25781/94, ECtHR, Judgment of 10 May 2001 // URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:%5B%22001-144151%22%7D>
12. CASE OF BRUMARESCU v. ROMANIA, № 28342/95, ECtHR, Judgment of 28.10.1999 // URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-58337%22%7D>
13. CASE Ukraine and the Netherlands v. Russia [GC] - 43800/14, 8019/16, 28525/20 et al. Judgment 9.7.2025 // URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:%5B%22002-14493%22%7D>
14. Ukrainian Helsinki human rights union on behalf of ten ukrainian children v. Russia», CASE № 6719/23, 25/03/2025 // URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-242887%22%7D>

*Дата першого надходження рукопису до видання: 21.11.2025
Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 11.12.2025
Дата публікації: 30.12.2025*